

Музейні проекти

УДК 069.01

Червоний Є.В.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ МУЗЕЮ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА УСПІШНІ ПРИКЛАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ

В статті розглянуті основи демократизаційних процесів у діяльності музейних інституцій. Наведено та проаналізовано успішні приклади використання принципів демократизації у світових та українських музеях.

Ключові слова: музей, демократизація, колекція.

Освіта є критичним фактором "успішного суспільства". Музеї є частиною освітнього процесу країни в ролі закладів неформальної освіти, частково виконують й дослідницькі функції. Okремо варто виділити "едутеймент = навчання + розваги" (edutainment = education + entertainment), як особливу складову неформальної освіти.

У світі музейна галузь змінюється дуже швидкими темпами і те, що було актуально 15-20 років тому, на сьогодні, вважається застарілим. Тренди музейного середовища відстежуються музейними експертами, але вони не є обов'язковими до виконання законами і значною мірою залежать від фінансових та інтелектуальних ресурсів конкретної музейної установи. В той же час, музейні тренди є дороговказами, що визначають напрями розвитку всієї музейної галузі [4]. Цифрові технології, використання мега даних, робототехніка та 3D-принтери, відповідальне споживацтво – перелічені приклади трендів останніх років, що є наслідком розвитку не тільки музейного середовища, але й суспільства та технологій загалом [6, 7]. Іншим напрямом розвитку та трансформації сучасних музеїв є їх демократизація.

Демократизація музею немає чіткого визначення. За твердженням Viqueira, багато музеїв інтерпретують демократизацію, як реалізацію програм із залученням публіки [2]. Вздовж свого історичного розвитку, музеї зазнали значних трансформацій у своєму визначенні [1]. Від установ із "елітним статусом та вічно зачинених дверей" вони відкривають публіці свої колекції, трансформують навчальний компонент від "освіта для вибраних" до загальнодоступних освітніх програм для різних вікових категорій. Провідні світові музеї перестали бути лише

скарбницею світового культурного спадку, що призначені виключно для його збереження та охорони, а й переосмислили можливості, які дають їм освітні та розважальні компоненти у музейній діяльності. Але незважаючи на це, переважна більшість музеїв не використовує принцип демократизації у своїй діяльності. Viqueira наголошує, що незважаючи на значний прогрес в предемократизації, що дозволило музеям стати відкритішими до відвідувачів, вони ще не спромоглися корелювати діяльність у відповідності до очікувань та побажань відвідувачів і безпосередньо залучати їх до участі в процесі [2].

Приклади демократизації музеїв та їх аналіз

Чудовим прикладом процесу демократизації є музей Вінг Люк (Wing Luke museum, Seattle, US). Музей присвячений історії емігрантів США з азійського континенту. У музеї Вінг Люка працює система розвитку експозицій та програм, що базується на залученні спільноти емігрантів та їх нащадків. Фактично ініціативна група представників громади створює експозиції, бере участь у розвитку програм, формує та зберігає усну історію із залученням інших учасників громади та їх персональних історій у музеї.

У порівнянні з всесвітньо відомими музеями світу, музей Вінг Люк не можна вважати лідером у побудові експозицій, адже вони налічують багато дизайнерських недоліків. Але на сайті Музею стверджується наступне "...як ви можете помітити, ми оцінюємо себе не за нашою фаховістю, а за нашим бажанням експериментувати. Ми сподіваємось що результат дасть можливість учасникам громади не тільки зберегти власні історії, але нагоду отримати значимий досвід. Такий підхід дозволяє музею створити середовище творення смислів та цінностей, які важливі, як для самих учасників, так і для громади, а також для музею" (переклад автора) [5].

Одним із свідчень демократизації музеїв є врахування "голосу відвідувачів". Під цим терміном автор розуміє систему заходів, спрямованих на зворотній відгук відвідувача про той чи інший елемент музейної діяльності, сегрегацію та аналіз відгуків, рефлексію та подальшу трансформацію певної музейної діяльності на яку спрямований голос відвідувачів.

До "голосу відвідувачів", необхідно дослухатись за допомогою різноманітних методів. Це можуть бути як просте анкетування, так і якісне інтерв'ювання, формативна оцінка експозиції та її підсумкова оцінка, широкодоступне онлайн опитування тощо.

Музейні фахівці не володіють інформацією про очікування та потреби відвідувачів, особливо щодо змістового наповнення та тематики виставкових проєктів. Більшість відвідувачів приходять в музей уже із сформованими очікуваннями, але музей відштовхує від себе власною відмежованістю, невідповідністю часу та потребам. До прикладу, потрапивши на виставку присвячену побуту 30-40 років, можна спостерігати лише набір посуду та одягу тих часів, але жодним чином не представлено власне побут і деталізованих фактів, які хвилюють відвідувача: як готували їжу, який розпорядок дня був у 30-40-ві тощо. Хибні судження, що базуються лише на власному досвіді та знаннях, у музейного персоналу можуть скластися і про самих відвідувачів. Нерозуміння причин відвідин музею часто сприяє порушенню чи руйнуванню зв'язку "музей-відвідувач", що зумовлює невірне планування діяльності. У цьому випадку найефективнішим інструментом визначення очікувань та побажань відвідувачів є опитування, яке веде до підсилення загальних демократизаційних процесів.

Цінними є також класичне спостереження та трекінг відвідувачів по експозиції музею, які дозволяють зрозуміти інтерес відвідувача в певному сегменті експозиції чи окремому експонаті. Дуже добре себе зарекомендували інтерактивні відгуки відвідувачів (стікери, відкриті дошки відгуків, візуалізовані методи обліку думки відвідувачів), що замінили собою консервативні книги відгуків.

Однією з рис демократизації є відкритість та загальна доступність музейних колекцій. У XXI ст. це стало можливим завдяки цифровим технологіям та новим медіа. Чудовий приклад демонструє Рікс музей (Rijks Museum) своїм онлайн-проєктом РіксСтудіо, де 200 тис. експонатів музейного зібрання доступні онлайн у якісному форматі зображення [3]. Але ключовим елементом проєкту є можливість відвідувача персоналізувати свою колекцію, вибрати свої улюблені експонати, відсортувати твори за певним критерієм чи ключовим словом, створити колажі з робіт мистецтва, а також на замовлення виготовити унікальний принт. Такий підхід абсолютно нівелює поняття суб'єктної власності об'єктів та колекцій, адже культурне надбання не може належати лише музею та його працівникам, і навіть окремому місту чи країні. Художні твори, як й інші колекційні матеріали, є надбанням світової культурної спадщини і кожен охочий повинен мати змогу доступу до цієї спадщини. Проєкт Рікс Студіо отримав багато нагород і визнання світової музейної спільноти. Рікс Студіо дозволив запровадити засади доступності, відкритості, прозорості в музейній роботі за допомогою онлайн інструментів. Відкриття колекції призвело до підвищення зацікавленості та її переосмислення наявних експонатів. Серед користувачів відбувся конкурс, де класичні твори

Рембрандта чи Пікассо використали в дизайні гральних карт, одягу та інших побутових речей (сонячних окулярів, ламп, посуду, аксесуарів чи навіть етикеток для консервацій). Роботи, що знаходяться в музеї, набули нового сенсу, відродили своє естетичне значення.

В українському музейному середовищі є приклади, які варто відмітити. Музей Івана Гончара спільно з партнерами запустив проект "Три виміри Василя Кричевського: від народної орнаментики до модерну і сучасності", де запросив громаду долучитись до створення виставки. Задум проекту передбачав відсутність в учасників попереднього музейного досвіду (творення виставок, робота з колекціями тощо). Усіх охочих відчувати себе музейником запросили до співпраці, що дозволило віднайти новий формат і нове бачення зв'язку між минулим і майбутнім фольклорної спадщини.

Відомий етнограф Василь Кричевський зібрав матеріали по орнаменталістиці, але актуальність зібраних орнаментів сьогодні вже втратилась. Нова візія громади використання народного орнаменту дає поштовх зовсім іншому трактуванню колекції

В. Кричевського, а також трансформує музей від місця фактичного збереження до місця інновацій і творення нових смислів на основі вже існуючих колекцій. Таке переосмислення культурного надбання за ініціативи музею є чудовим прикладом демократизації музейного процесу. Адже музей не диктує правила і канони, а самі учасники проекту (відвідувачі) надають нового сенсу музейній колекції, в той же час відбувається процес самоідентифікації та формування ідентичності, де виникає органічний зв'язок між минулим і сучасністю, актуалізація культурної спадщини.

Висновки

Переважає більшість українських музеїв належать до державної власності. Відповідно держава, як сукупність інституцій, органів та правил, що призначені для забезпечення зовнішньо- та внутрішньополітичного життя суспільства, зобов'язана дбати про доступність та відкритість всіх своїх ресурсів (матеріальних та інтелектуальних), які фактично належать народу, щоб забезпечити громадянам задоволення культурно-інтелектуальних потреб. Саме тому, колекції, приміщення, території музеїв необхідно використовувати для задоволення потреб жителів України. Мешканці, громади, жителі всієї країни мають право впливати на прийняття рішень прямими чи опосередкованими методами, що відіб'ється у формуванні тем виставок, використання простору музею, у доступності колекцій.

Не варто нехтувати нормами міжнародного музейного кодексу та кодексу музейної етики, правилами збереження колекцій. Знаходження балансу між задоволенням потреб відвідувачів та дотриманням кодексу музейної етики є критично важливим для успішної реалізації процесу демократизації музеїв. В протилежному випадку музеї мають шанс перетворитись на розважальні центри, а освітня складова та функція збереження та інтерпретації пам'яті можуть втратитись. Колекція не повинна бути самоціллю музею, а лише інструментом для виконання своєї місії і забезпечення потреб відвідувачів.

Ще одним вагомим аргументом щодо права на вплив прийняття рішень є сплата податків громадянами, на які й утримуються музеї з державного бюджету. Тобто кожен платник податків є фактичним "меценатом" музеїв України і має право вимагати у державних музеїв дослухатись до власних думок та побажань.

1. Климишин О.С., Шидловський І.В. Історія становлення природничих музеїв // Наук. зап. Держ. природозн. музею. – Львів, 2014. – Вип. 30. – С. 23-30.
2. Офіційний сайт проекту РіксСтудіо [Електронний ресурс] <https://www.rijksmuseum.nl/en/rijksstudio>
3. Офіційний сайт музею Вінг Люк [Електронний ресурс] <http://www.wingluke.org/>
4. Червоний Є.В. Сучасні концептуальні тренди розвитку музеїв // Наук. зап. Держ. природозн. музею. – Львів, 2014. – Вип. 30. – С. 31-40.
5. María José Moreno Viqueira Museums as Venues for Polemics // The Museum of Bioprospecting, Intellectual Property, and the Public Domain. Anthem Press, 2010 pp. 17-28
6. Trendwatch 2014 [Електронний ресурс] http://www.aam-us.org/docs/default-source/center-for-the-future-of-museums/2014_trendwatch_lores-with-tracking-chip.pdf?sfvrsn=0
7. Trendwatch 2013 [Електронний ресурс] <http://www.aam-us.org/docs/center-for-the-future-of-museums/trendwatch2013.pdf?sfvrsn=4>

Музей народної архітектури та побуту, м. Львів
e-mail: chervonye@gmail.com

Червоний Е.В.

Демократизация музея: основные принципы и успешные примеры реализации

В статье рассмотрены основы демократизационных процессов в музейных учреждениях. Представлены и проанализированы успешные примеры использования принципов демократизации в мировых и украинских музеях.

Ключевые слова: музеи, демократизация, коллекция.

Chervoniy E.

Museum democratization: basic principles and successful examples of realization

In article basis of democratization in museums have been described. Successful examples of democratic principles usage in the world and Ukrainian museums presented and analyzed.

Key words: museum, democratization, collection, evaluation.